

ЧАРЫШКА КИРИШПИШААН

«Тыва септелге-тудуг» трестин Ойурда септелге-тудуг үч-тогузун коллектив СЭКП-ини XXVIII съездин төлөптүгүтүрү дээр социалисттик чарышка киргизишкен. Доозуну чылдың чедир аякка чыгарып, багыт ээс ажилдаш. Тудуг-септелге ажилдарынын планын 101,7 хуу, күш-ажылдык бүтүрүштүгү — 103,7 хуу кылдыр күтүштүктөгөн. Чартык чылда Хандоогатта 246 дөрбөлчүн метр шөлдүт жик аал чурттаар кий чуртталга бажынын тудар тургаш. 355 дөрбөлчүн метр шөлдүт үч бажынын тудуг ажилдаш киргизген.

Май айдан эгелеп, септелге ажилдарынын киргизген, ам ол ажилдарынын нинти төмөнкүлөрү орту чедир кылдыган. Ам колдунда чуртталга фондунун бажынын септелге арткан. Ону дүргөн чорударына септелге көрдүгөн бажындардан чуртталгаларын түр када өскүр көпүк бербей турары шарттап турар.

Участотун бригадаларынын болгаш ээселеринин ара-зында социалисттик чарыштын түндүгүндө доктааткан үзүндө үндүрүп, тикелечилерини шаңгал, максат турары үлүг кижиздикчил болгаш соруу кичирини үткүш-шынарлыг. Чартык чылдың түндүгүндө бажынын коммунист Николай Монгушка уурткан тудугу бригадаларын коллектив бирги черин чаалап алган. Бо бригада тудуг-септелге ажилдарынын планын 108 хуу күтүштөгөн, күш-ажылдык бүтүрүштүгүнүн планын база акыр күтүштөгөн. Хөөкү-бол Монгушка уурткан чазыкчылар ээселер чарышка кийги черин ээлзэн. Сергей Сан-диптиг тудугу бригаданы база күш-ажылчы эки көргүзү-верин доктаамал чедип ач келген.

Ажилчылардан түр норманын доктаамал 110—120 хуу кылдыр күтүздүп, өнөашкан ажилын шынарлыгы-биле кылдып, үлгөргөй сагылга-чуртуну болуп келгенер хей. Оларга чазыкчылар Александр Чапсин, Александр Таванал, Ангыр-оол Ооркаа, тудугчулар Стан-оол Донгаа, Роман Семик-оол чикеттик мурнакчыларын таамагыштырып болур.

Күш-ажылчы чедикчиликтерини кол үнөр дөзү — коллек-тивке бажы сагылга-чуртуну, организмын чоруту тургу-тары болур. Бо талыш-биле чорудуп келген ажилдың түн-дөлдөрү кичизин-биле эки.

Тудуг-септелге ажилдарын чогуур үзүндө, шынарлыг чо-рудары хандырлардан, биске кээп турар материалдарын шынарында дыма таамажыр. Бистин хандырлыгысты эки дүрүн берге. Майа, брус-биле чедир хандыртышкан бис. Тудугу үзүктөлүшкөнү кээп турар. Тудугу бугулар завод-тар хөргөлгөчкө чедир продукцияны үндүрүп шыда-канын турар. А бистин ач турарымыс тудугуларын, ылаңгыа Кызылдың тудугу заводун үндүрүп турар продукциянын шынары чазыс. Машинага сөөртүп келген тудугуларын дү-жүрү, оларын чазык чым турда-ла удуз бусту бээр. Ындыг эззеп тудугу-биле канчал тудуг кылдырып, тудуг мате-риалдарын кызылгашы-даа чедип ач болур бе! Оң-биле чөргөшкөн, канчалга талаш-биле боттарышкан ам-даа чедир ажилдашкан, көрдүгөн хөргөлгөчкөн кошкан күтүздүп турарымыс минер апар. Чартык чылда чүгүл 1,3 тонна цемент биле 1 жүз тудугу канчал алган бис. Чылда кийи түр дүргүндө канчал алдыган материалдар-биле ажилдар чоруганын күтүздүр дээр, канчалга чуртуну улам күтүздү-рер, ажилдар чор бугурунгу хунагалыг чоруту чедип алыры бистен негетирин.

Күш-ажылчы организастаарынын депингелгил аргаларын шигээдип алырын үнөк, байдалы шагда-ла негеп келген. Бригада көрүүн-биле ажилчы шикчиликтерин айтырым эртен чыгып-ла чуртагалып, экономиктиг өөрөдөлгөнү кичээл-деринге өөрөкөн көргөн бис. Бо чылдың эгезинде Николай Монгушка уурткан бригаданы бот-оруга-чарылаже шикчи-дип, чазы органы терек кырында шигээттиг. Бо бригаданын ажил-кин эки чоруп, ычкар ажилдарынын ажилтын ба-дыткан.

Ам септелге-тудуг үчастотуну коллектив доозуну чыл-дың социалисттик хунагаларын күтүздүр, СЭКП-ини XXVIII съездин төлөптүгүтүрү чорутула: салып алган: бир дем-ниг ажилдап турар.

К. САТ.

«Тыва септелге-тудуг» трестин Ойурда септелге-тудуг үчастотуну үлүг мастери.

МОСКВА ЧЕДЕР МАЛЧЫН

Организм сыныгы, тирүү мага-боттук, Тере-Халдун он-загай агаар-бойдузунга, арым додуга берген, үнөк хар мы-тинде кижик бодунуң азынын ко-жамы өгөтө кирип келеш, олуруп алды. Оңунуң эзелери анык адеме аалчыларга хоюг сарып сүтүтү шайын су-дуп, амын-чемин салышкан, демги кижиден:

— Силерин Москва чоругу-дир бө, Сергей Хурбеевич — деп сонугурап айттырды.

Демгиз аяк шайын аартп ора, шале оокум үнү-биле:

— Ийе, бригаданың хоочу-ну Константин Балырович Сургутуну, мени Москвада Улус ажил-айл чедикчилик-териниң делгелгезин. Барып кайр талас тутушкан-биле ша-кан дээр. Удалас шынар чо-рууру-биле белеткээр. Дуга-кын даянкан болду — деп, тайыбырлады.

Бо хире үлүг идегелди көр-гүзүп турар кымыл ол! Бо дээрже ыражы «Тере-Хел» советтук мурнакчыларын бирээ, үлүг хойжу Сергей Хурбеевич Сарымыр-дир. Устунде чугаа коданда дуза-лакчы катарчы — комсомол-чу өг-буле Михаил Самдаң биле Дуся Кежик оларнык өөнгө болгон. Бистин Төрүн чуртутуштук найысылалыга кодонкин үлүг катарчыны че-дер болгаш солун чүлдөр көрүп, арга-дуржулга солур дээр арга-дуржулга өөрүшкү болуп ачылган.

Советтук мурнакчы хой-жукунуң чылдаа амы сүтүтүп, сөрмиз, өт-сегин, чечек-чи-миз нотаан-чайт чыдар. Да-жылдаа чыгыпкан. «Анык-тар» — мал ажилчыны! Рес-публиканың кайы-даа булуң-нарында ышкан, Тере-Халдун ажилдары ол кийгины база көдүрүшкөн-биле дөткөп, күзүлдү-биле малчынын тур-рлар. Сергей Сарымыр ба-за анык-да-ла малчынын бергенерин бирээ. Ол эззүс эес чылдарда мал-чынын, бодунуң мөңгөн ал-ган дүргүлгөзүн бодундан анык хойжугу-биле үлөжип чоругу.

— Хой катарындан бээр он сес чылдың чамы келген бө. Баштайгы ий чылда со-веттук ажил-чиликтериниң хууда хоюн катарып, хой ажилына өөрөдөн. Оң соонда он айдан чыл иштинде доктаамал кылдып келген-не ажилын — төрүр хой ка-дары — деп, Сергей Сары-мыр чуртагалды.

Төрүр хойларын катарып, хайгаарларын, оң чаш тө-чү мөңгө алышкан бот-ор-жугаа чоруту көсүк болуп келген. Тус чериниң шырып агаар-бойдузунуң байдалын, төрүр хойларын чылдың дөрт ээлзүндө кайа, канчал катарып ол эки билер. Эрт-

кен чамын хойжу бодунуң бригаданың хой чамын 36 тонна ситенин белеткөп алган. Ынчангы чам оуттуг Каргынын Сарызында кыш-таанга хой массалыгы-биле ол-дай берген үеде ону ажылгаан. Каданын хою де-кабрь чээрбиден эгелеп оол-даш, январын тонузунда ол эңне чымкыштыг, харын салгалыг ажил-иш доозулган. Сакмаштирерин, дузалак-чы катарчынын кужунга хой-жу даянган.

Кадарчынын кодондында ам-гы үеде төрүр үш чус ажык хой бар. Оларны беш чыл бурунгаар тогулар турда ху-лээп ап, ычкан-га багыт эес-түнелдеринг ажилдаанын оң алган шаңгал-макталдары база хөргөлгөн турар. Ол — 1979, 1980 чылдарда социали-сттик чарыштын тикелечил деп хөргө демгизинг эдлек-чиз, коммунист күш-ажылдың шалычтызы.

Он сески чайы

Советтук бө мурнакчы-нын көргүзүп он бирги беш чылдың сөөлү чылдарында чоруту беди: төрүр чус баш хойга оңаштыр 1983 чылда — 89, эртен чымын — 91, бо чымын — 100 хураган-ны меңа камгалап алган. Тус чериниң хойдан дүк хыргыр планын база күтүздүп, көр-гүзүп көсүк болгон. Ынчангы советтук хойжугуларын ара-зында социалисттик чарыш-тын тикелечилеринг оду-рунда кирип, устунде чугаа-лааныш шаңгал-мактала-зелигит болгон.

Картыда комсомолчу-аны-ктарын хойжу бригадасы-нын малчынын кыштал-лашынын нитизин-биле хур-эрттирп, оң чаш төлүн чи-дирг чокка камгалап алган. Бригаданың хойжугулар ач колдунда аныктар апарган-ны, олар ажил-ишке кызы-маккайлар бод хойжу база чуртагалды. Боду чазалгап кө-жөрүнү мурнунда кыштанга кама-хоразын септеп, кур-гак өдөкти болгон. Хойлар ке-лир кижик декабрь-январь айларда массалыгы-биле оол-дар. Ынчангы ажил-иштин соондаа хурагак камаанын оодары-биле он беш жүбө-метр жышты белеткэн. Кы-зыл-чурттар бажыны база бар. Беш чылдың доозуну чылдың нитизинг маалыга бодунуң күжү-биле 35 тонна ситенин белеткээр дээр ат-тарыны хойжу белен олур-ду. Бригаданың өскө-даа хой-жугу күзгөлөр, кышталар-

да ситен көзүндө кир-генер.

Хойнуң баш сакын меңа камгалап ап, оң продукт-туун бедидер дээр, кадарчы кижиден бедик харыскага, эки ажалда, мал ажилынын специалистери-биле докта-мал сүмелжери, оларын хой-гааралы чугула херик. Аңаа ха-маарыштыр чугулап олурар, Каргы бригаданың мал эки-чиз анык специалист Иван Сумуянын кызымаан хойжу база мактады. Он үргүлчү малчынарга келир, бо чы-лын бригаданың бүтү хоюн чаксаан чугулап, ак сөткил-дик ажилдашынан кыргыла-ны чедип ажил хунада эр-түнелдеринг ажилдаанын оң хойжу Сергей Сарымыр хойну кыштап, хур ажырап, оң чаш төлүн келер кижик меңа камгалап алыр сорул-га-биле чамгы үеде семир-тилгеке кол кичээтти үлгү-диргенин чуртагалар болду.

Сергей Хурбеевич чүгө кызымаккай хойжу эес, ха-рын хой-нитизинг ажилына база идегелгил. Ол Шынаа көдээ Советтик дөгүлдө. Бо ажилды база харыскага-биле көрүп, көдээ Советтик сессияларын ажилына киржип, малчынын ажил-дырал хандырлыгына, оларын ажилдарынын культуразын бедидеринге, күш-ажылдык сагылга-чур-мун бажыларынга, хур бу-рунун негелде-хөргөлгө-дөргө таамажыларын айтыр-ларын шиктирлээринг кир-жи, сонугуларын чыгыр-ларына кичээттиг ажил-дап турар.

— Чокто чаа чылгага ху-рал эрттирдик. Каргынын малчынын хурагуу тургу-рун айтырларын эззүс эес. Ылаңгыа күзүн суг доктап, дош доңуп эгелзеп үеде оларын ычкар-бээр аржа-рына таамажылап кылдыр Каргынын суг урел кавн ко-руутун кылдыртып мурну-ку чылдарда-ла малчынын дилеп турганар. Ону бо чы-лын кылып эгелзээр. Кунгур-туз суур-биле Чыргалдан аразынын орунда септелге бо хүндөрдө кылдынып турар. Кышка белеткел, мал чечи-ни белеткел дээр депутат-тарын шиктирлээр айтыр-ларын хей — деп, ол чу-галап олурду.

Дел дүш эртен. Чайгы хүнүкү херелдер дескинд чыгыдып, чырыдып, чурма-дык сериң чайлагы улам ач кирип турган. Каданың чымыт дөдөззү дөдө оодар-же чоруту шүжүгү үткөн. Оларын соонке улаан хой-жу-биле байырлашкан айт-тыныш.

В. МААДЫР.

«Шыныкты тускый көр.

Кав-Хем районун «Бурунгаар» советтук журнакчы чалаачы Назар Ким-оол-вич Биликтин төрүн советтук чала-чылап, тракторист ажилда эгелзүндө бээр чээрби чыл ашкан. Ол ам бирги класстын чалаачы болгаш механизатору. Ажилына харыскалыг, бедик дүргүл-галыг чалаачы советтук дирекциянын сүт сөөртү машинаын хүлээткени аңаа эес. Кызымак чалаачы ажил-агынын

идегелин шыныдып, Кызылдың сүт комби-надыче оң сүт-баран фермазын про-дукцияны чедиринге токудашкынын болдурбай келген. Бо чылдың бирги чартында советтук тускый машиналар чалаачыларын аразына чарышка база-ла Н. Биликти тергидиз.

ЧУРУКТА: чалаачы Назар Биликтин. Н. БАЗЫРНЫҢ ФОТОЗ.

Эвилелдешкен республикаларда

РСФСР: бугуруле шанналын — школагы

Ленинградта школагы Герман Дмитриев 8 клас-тын дооскан дугайында хө-рөкчел-биле кады «Ижор-ский завод» бугуруле каттыкчылыктын ша-налын алган. Күш-ажыл кичээлдеринге болгаш бугу-руле практиканын үзүндө шыгарган үстүк клас-сарын өөрөкөн каттыкчылыктын цехте-ринге чугула хөргөтү чүлдери, кичээ, ээрчил-дерин, бажылап кезекте-рин, дөргилерин бугу-руле мергетин турар. Ындыг ажилдарын катты-жышкынын коллектив моон сөңгөр-даа уламчы-лар. Герман Дмитриев ышкан, хей сессия клас-сар кав ээлдиргиле бол-лурун шагда-ла шиктир-леп алган болгаш «Ижор-ский завод» бугуруле каттыкчылыктын мер-гетинг ажилчынын белеткээр үчүлгөчкө өө-рининг документилен кирген.

УКРАИНА: чуга

кайттар техникада

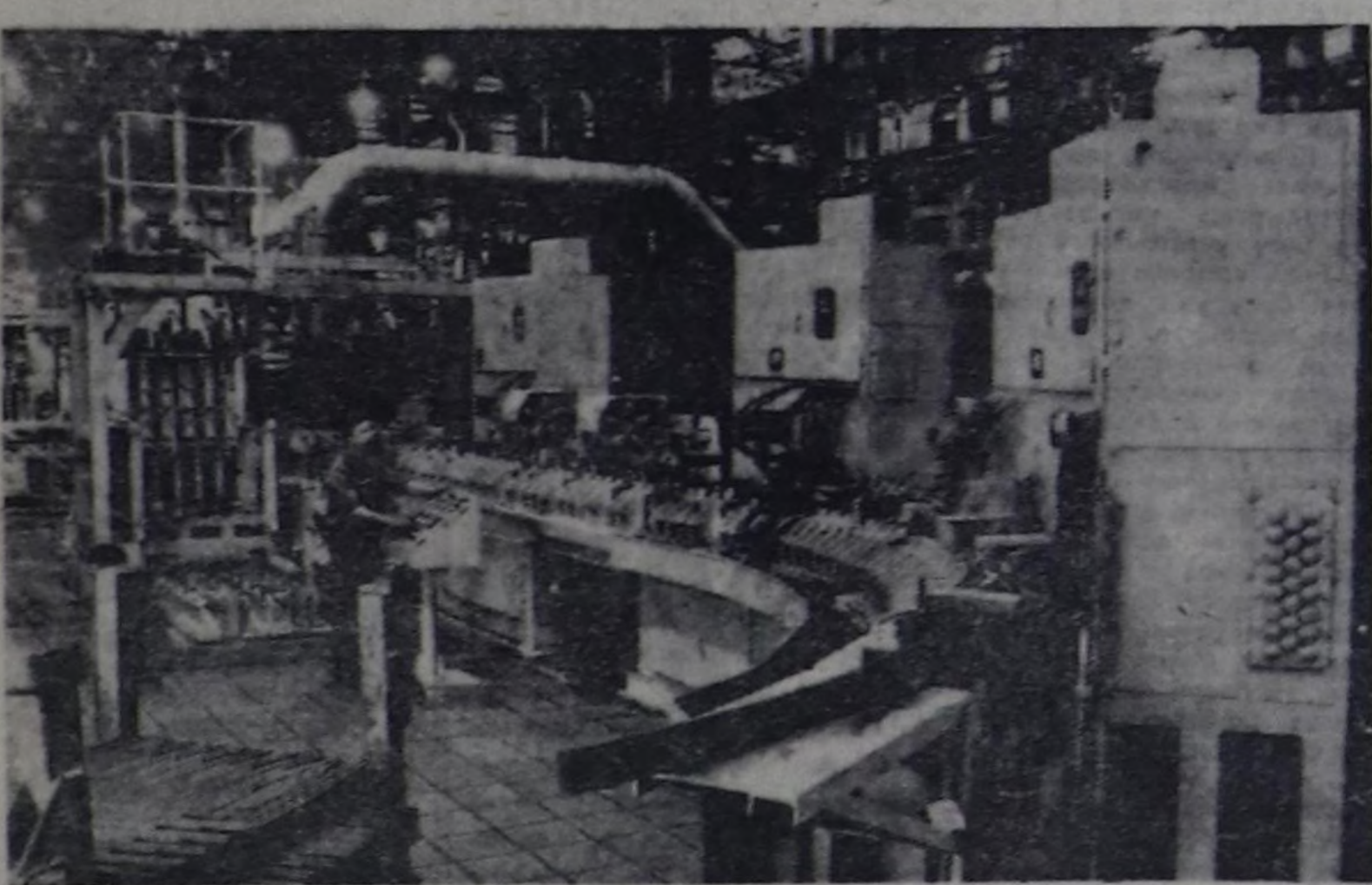
Хөмүр-дөш тызымын чаа комплекзин шенээр

«Селидовуоль» катты-жышкынын «Куржов-ский» шиктиг доозул-ган. Бо аргат хөмүр-дөш чуга чуга пластич-тин (кайттарын) кырында бол-гаш адалан-даа кезип болур. Ынчангы даг ажилдарын чиктиди, на-рыгдаларын ээсөөдир арганы бээр.

Хөмүр-дөш тызымын ындыг бедик механизация ийи катал көүдөдир. Спе-циалистерин сап көрө-нин атуулар алга, ол техника-биле хандыртыган ээлгек бурзу бодунуң ээлзүндө 500 тонна оодар чугула берип болур. Чаа комплекстерин Дроздов-скийн машина тудуунуң заводу бугуруле.

Хөмүр-дөш чуга кайт-тар кезип тыварын-га таамажы болгаш хөргө-көчкөн чогатканы болгаш бугу-руле — Донбасса бот-тандырып турар эртем-техниктиг «Уголь» про-грамманың тудуу кезээ-дир. Ындыг пластич-дин Донбасса хөмүр-дөш чугу кырларынын 60 хууу болганда, чаа техи-каны чогатканы бээр бу-дурер эргөкө чугула болган.

ЗИЛ-де технологтуг чаа чүүл

Технологтуг декилд бедидер болгаш эртем-техниктиг депингелгил чедикчи-ликтер эки ажилгаар талаш-биле ажилды Москаның И. А. Литаче атыг авто-мобиль заводунуң коллектив доктаамал чо-рудуп турар. Технологтуг чаа чорудулган оң бугуруле черинде ажилдап кылган болгаш чүк машиналарын рессорларын бажык болдурар автоматтыг шүтүмүрүн ажилдап кырген. Оң аңында рессор-ларын бажык шынарлыг болдурарына кичин берген. Чылда 269 тонна демирин камнап алыр аралыг болган.

Завода чаа чүлдери ажиллааны күш-ажылдың байдалдарын экинтен. Дем-ниг бажык болдурарына моон мурнуна

чаар материалды ажиллап турган. Ам — сугу ажиллап эгелзэн. Ол чорук рессор бүртүзүнүң декилдин 9,3 килограмм чедир чыгыткан.

Технологтуг чаа чорудулган ажилла-рына болгаш дериглерин бугуруле па-тенттерин Англияда, АКШ-та, ГФР-де, Японияда болгаш Францияда алган.

Чурукта: рессор-пружина цехинде тургускан автоматтыг шүтүмүң нинти хө-вир. Чүк машиналарын рессорларын белеткээрине технологтуг чаа чорудул-ган ол шүгүмга ажиллап.

В. СОВОЛЕВИЧ ФОТОЗ. СЭТА-нын фотозоникасы.

«Улуг-Хая» советтук Армы-Бажы салбырында мыйзеттик бода мал колдаа. Сүт-баран фермазында безин савар инектин савы 500 баш ашкан.

Ол бугу малды чегер-лерин, сүт бугурун көүдө-дөккө чуртуту чечкенерин, эң ылаңгыа сенектиг ужу-дузаны үлүг. Ынчангы фер-ма чоондаа сенек салып ол-гарны белеткэн-даа чүл-дүг.

Эртен чымын, аңаа четкир хөмүздүг, бедик шынарлыг

СЕНАЖ БЕ, СИЛОС БЕ?

сенекти салган. Оң түн-дөлдө Армы-Бажы сүт-баран фермазы планын ондала-рын чедикчилик күтүздү-даа келген.

Бо чылдын инде бойдал кан-дыр! Ажил-биле чурта-галары сүт дөдөдө дөдө болу-ру — Эртен чылдың сенек сал-лып турууста кол агроном, зоотехник сүтлөр ач иж-кырбайн кээп турган. Бо чы-

лын сураг-дыр. Сенажа ке-рек болгаш-ла мочевина дээр чүлүдү холудуп турду, ам мо-чевина бисте чок — деп, «150» тракторунуң башка-рычызы Бора-Тарва Сонгу-ла чуртагал.

— Сенаж бе, силос бе! Бо айтыртыг харылап шыдаас мен — деп, ситен аңдарык-чызы Шойдук Ким-оол ажил-биле билинди.

Шынап-ла сенаж салып ту-рар улуг ондала техника-даа, кичи-даа хей. Ынчалза-даа уудуткуч кижик көзүлбөс болду.

Хээп кавн, шала кевик ке-тарва савы сенектан. Мо-чевина чок-даа болза, бода дустай хоту бастырылган дө-жик, кайы хире аңдыг мал чөм болгаш эртки! Ам ону аңаа-ла таптай бас-

тырып кааны ол, ычкар кыл-ган сенаж удаас дугу, ири каары чедөөс.

Сенаж белеткээринг тех-нологиязын хажытканы дээр «Улуг-Хая» советтук ол та-лазы-биле харылаар спе-циалистерин РАУК чөвүлгө хөмүздөп ач, үлгөй мал чечин шик белеткээринг айтырын шиктирлээр болза эки.

К. ЧӨРЕВЕ. «Шыныкты мөрр.

ХАЖЫДЫШКЫНАРНЫ БОЛДУРБАС

Техниктер ажалда станция-а ажилчыларын ажилы харыскалыг. Хууда автомашыназы урели бээр, азы үзеп-чээр апарганда ээл-зир дораан-ла ук станцияга баар болгаш. Ол ышкан чаа машинаны садып алганда ба-за-ла аңаа барып, үчүкта туруп алыр.

Акшор-оругазы өскөн тудум, кижилерин хуузада автома-шиналар садып алыры бээр көүдөз. Кызылда чоңук хуузада автомобильдерин септер ийи станция амы үеде ажилдап турар. Оларын бирээзи Улуг-Хеминиң оң та-лазында турар болгаш «Жи-гулиерин», а бирээзи хаван кырындаа турар, ол «Запоро-жечерин» база «Москвич»-лерин септеп кылыр.

Ол станциялар «бо чымын артык кезектер садып талаш-биле Кызылгы аржарыны бир дугаар организастаа. Аңаа чүгө Кызылдан эес, харын райондарына бажы хей улук-көз, автомобильдеринге ке-рек кезектерин садып алы-лаш, илгит ачы-дузаны че-диргени дээр, өөрүп четтир-гени илередип турганар.

Кайы-даа станция хуна-ры он-он кижилер кээп турар. Оларга хуу бурдаа ачы-ду-рын чедир, чоңук түндүк-лени каалап алган септик-специалистер ук станцияларда бар. Ол дугайында респу-блик солундарына бижикти-кан номчулчулар эки билер.

Бо станцияларын ажил-ды эки чүлдөр-биле холбаш. Түр чептерер ам-даа хей дээрзин хыналдар көргүс-кен. Черле ычкан, ук стан-цияларга автомашына септе-диргенин чуртук, негелдиз-кандык болур дээр дугайы-нда номчулчуларын сонугурап турары чуртагал.

«Жигули» автомобильдерин септер станция «АвтоВАЗ» технарылаа бугуруле эргелгенин Красноярск край-да тевүге хамварып. Аңаа

ук эргелдери сөөлү хынал-дазы 1984 чылдың ноябрь 15-те болгон. Ол комиссиянын тургусканы актыда ачы-дуза чедиргелгенин өртөк-үне-жиз хажыдышкынарын болдурганын база өртөк-үне контролонуң талаш-биле хө-никит комиссиянын чоңук кол четпес чүлдөдүн бирээ-зи деп айткан турган. Ха-маатчыларын хуузада авто-машыналарын септе-септе-даа база техниктиг ажалда, хайгааралы кылында өртөк-үне шын ажиллап, септи турарын Тыва АССР-иниң Ор-төктөр талаш-биле куре-комитет чокто чаа таамаж көргөн. Мурнуку хөдөө-лө, өртөк-үне шын эес септи турары бо удаада база катеп илерзэн. Чаа ажилдап эгел-зэн кол бухгалтерге пре-йсурантыны башкарып хары-лаар кылдыр хууздуп, ди-рекция дугаар бажы биж-көз. Ынчангы бо ажил ала-чайгаарлашында хөдөөр.

Автомобильдерин септе-ринге база техниктиг ажал-да хайгаарал кылында эрге-жок чугула преискурентилер хынар приборлар, тормоз системанын хынар стэнд де-рилгелерин бижик чок.

«Жигули» септер стан-ция (директор М. И. Калинин) автомашыналарын септеп кылырын тускый чуртунуң негелдери дөдөдүн эң чүлү чүлүдү безин күтүс-теп турары хыналдан иле-рзэн. Ол болза автомобиль-дерин септедип келгенериниң коңуч таамажына эптиг, эң көсүк чөргө септелгелерин хөвир бүртүгүн хамар-ыштыр ылап-ла кылдыр ужу-ру ажилдарын адын, түс-туузда өртөн айткан чар-лаалды бизнээ, азы урулуг негелдени күтүсептин турары болур. Ында кандыг-да бер-ге чүлү чок. Ону кылбай ту-рары дээрже, келгенерден септелге дээр артык аш-тыртып алырын бир эптиг арзы болур-дур. Оң ужу-рунда чачыкчыларга кылып бербээзи ажилдарын хө-визин дээр халас аш ап ту-ру болган. Өртөктөр чур-мун хайгааралынын хөй-ни-ти комиссиянын тургусканын бир уруу ол болгон.

«Запорожечер» биле «Мос-квич» септер станция (директор В. Л. Ким) чачы-гарын эрги майын атуулар ху-лээп ап турар болгаш чачы-кычын адресин, чачыны кү-сөдүр хууздун, автомобиль-чик моторунуң база шакси-ни-даа дугаарларын хөй ке-зинде бижкенин турар. Чер-

оң иштинде орукка айыл чок шикээшкенин хамаржыр септелгелер талаш-биле ре-клам-чарлардын бугуру-ле кылбайн турар. Ол база шын эес. Ол ышкан дугу-ларын ден-дески чорутуу таарыштырып, шикелдиге-системанын чүбүгүн турар болгон. Бо дээрже техниктиг хайгаарал талаш-биле ылап-ла кылдыр ужурул чүлдөр-дир.

Чамдыкты автомобильдер-иниң чоңук чүзү урелгенин-даа тодартапкан баар таа-рылгалар бар. Ол ышкан мурнуку дугурун, люфтизын хынар приборлар, тормоз системанын хынар стэнд де-рилгелерин бижик чок.

«Жигули» септер стан-ция (директор М. И. Калинин) автомашыналарын септеп кылырын тускый чуртунуң негелдери дөдөдүн эң чүлү чүлүдү безин күтүс-теп турары хыналдан иле-рзэн. Ол болза автомобиль-дерин септедип келгенериниң коңуч таамажына эптиг, эң көсүк чөргө септелгелерин хөвир бүртүгүн хамар-ыштыр ылап-ла кылдыр ужу-ру ажилдарын адын, түс-туузда өртөн айткан чар-лаалды бизнээ, азы урулуг негелдени күтүсептин турары болур. Ында кандыг-да бер-ге чүлү чок. Ону кылбай ту-рары дээрже, келгенерден септелге дээр артык аш-тыртып алырын бир эптиг арзы болур-дур. Оң ужу-рунда чачыкчыларга кылып бербээзи ажилдарын хө-визин дээр халас аш ап ту-ру болган. Өртөктөр чур-мун хайгааралынын хөй-ни-ти комиссиянын тургусканын бир уруу ол болгон.

«Запорожечер» биле «Мос-квич» септер станция (директор В. Л. Ким) чачы-гарын эрги майын атуулар ху-лээп ап турар болгаш чачы-кычын адресин, чачыны кү-сөдүр хууздун, автомобиль-чик моторунуң база шакси-ни-даа дугаарларын хөй ке-зинде бижкенин турар. Чер-

ле ычкан, чачыларын хүлээп алырын чуртунуң ында кар-жызы-биле үрөп турары иле-рзэн. Чүл дээрже, солур ар-тык кезектерин чачыкы кижик боду долаадып бажыны ужу-рул турда, ону станцияны ажилдарыны боттары дем-делеп бижип турар. Ол ыш-кан автомашыналарын стан-цияны дөдөкөзгө кээп боттары септеп алыр ужурул тускый техниканын база өрт ажилынын талаш-биле та-йылдыр кылбайн турар болган.

Чачылар хүлээп алыр өрзөлдө чачы-нардык үлө-гөр-хөвир, преискурент-ден өртөктөриниң ушта би-жилгези-даа чок, оон аңгыда чачыкчыларын экилгенин ар-тык кезектерин болг

ХӨЙ УРУГЛАРЫН МЕЛЕРНИ «МЕНИН АЛДАРЫ»
ОРДЕННЕР-БИЛЕ БОЛГАШ «МЕНИН МЕДАЛЫ»
МЕДАЛЬДАР-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА
Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң Президиумунуң
Чарлыы

ССР-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң өмүрүнүн
шаңнаары болза:

БАЙ-ТАМГА РАЙОНДАН

Сес уругу божаан болгаш

кижизиктен мелин

«Менин алдары» орденин

II чергези-биле

Елзавета Хертековна Кан-

чыр — Шуй суурда Култура

башкынын техникалыкчы.

Александра Сидыгирова

Херте — Кара-Хөл сохоту

ажылчыны.

Чедк уругу божаан болгаш

кижизиктен мелин

«Менин алдары» орденин

III чергези-биле

Чечек Салчаковна Куулар —

«Бай-Тал» сохоту ажилчыны.

Бөпөш Хомушкеевна Серээ

— Тээли суурда өг-бүлө ээзи.

Кара-Хөл Хертековна Херте

— Кара-Хөл сохоту

савны.

Алды уругу божаан болгаш

кижизиктен мелин

«Менин алдары» орденин

II чергези-биле

Сырбай Хертековна Арап-

таң — «Бай-Тал» сохоту

ажылчыны.

Татьяна Дугар-ооловна Хер-

тек — райоң савыгызы.

Беш уругу божаан болгаш

кижизиктен мелин

«Менин алдары» орденин

II чергези-биле

Зинаида Хертековна Дар-

жа — «Бай-Тал» сохоту

ажылчыны.

Сейден Сереновна Иргит —

Кара-Хөлдүң үчүстө эмгекчи-

лини ажилчыны.

Алдын Салчаковна Кара-оол

— районун төп эмгекчилериниң

эмчи сестрээ.

Надежда Кендиановна Ю-

жогот — Шуй суурда өг-бүлө

ээзи.

Зоя Седиповна Микит-Дор-

жу — Тээли суурда өг-бүлө

ээзи.

Чечек Салчаковна Монгуш —

Курстарың район инспекция-

зын агентини.

Алдын-Кыс Айыыковна Олан

— Тээли суурда асп-савык

ажылчыны.

Мандырың Кыжогетовна

Очур — Тээли сохоту

ажылчыны.

Раиса Хертековна Очур —

районун төп эмгекчилериниң

позеры.

Антонина Соуэр-ооловна

Очур-оол — «Бай-Тал» сохоту

түхүлтерчи.

Кызыл-Уруг Кара-Донга-

ковна Сая — «Мурнак» сохоту

техникалыкчыны.

Зоя Седиповна Салчак —

Шуй ортумак школанын

башкысы.

Раиса Хертековна Салчак —

Тээли районун харылаа

белдириниң Бай-Тал салбырын

нык почталыкчу.

Кызыл-Тараа Донгаковна

Сарыг-оол — райоң позеры.

Карашаан Хертековна Се-

ден — «Мурнак» сохоту

малчыны.

Анай Ивановна Тойбузаа —

районун төп эмгекчилериниң

эмчи сестрээ.

Галина Хертековна Хертек

— Тээли суурда өг-бүлө ээзи.

Нина Бине-ооловна Хертек

— Тээли суурда өг-бүлө ээзи.

Чечекма Салчаковна Чам-

быт — районун төп эмгекчи-

линиң лаборанты.

Тамара Дамдиан-ооловна Чо-

чак — Тээли суурда өг-бүлө

ээзи.

БАРЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Чедк уругу божаан болгаш

кижизиктен мелин

«Менин алдары» орденин

III чергези-биле

Илья Данзырова Монгуш

— «Шекпээр» сохоту

ажылчыны.

Бичи-Уруг Шугдуровна Хо-

мушук — Эрги-Барлык суур-

да Култура башкынын

ажылчыны.

Фая Докпай-ооловна Хо-

мушук — «Хемчик» сохоту

малчыны.

Алды уругу божаан болгаш

кижизиктен мелин

«Менин алдары» орденин

II чергези-биле

Хурей Даргыяна Мөөктөр

— «Барлык» сохоту ажил-

чыны.

ЧӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Чедк уругу божаан болгаш

кижизиктен мелин

«Менин алдары» орденин

III чергези-биле

Чечек Сарыгаровна Онд-

ар — Тыва сохоту ажил-

чыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

Даргыз Ч.Д. ОНДАР.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,

1985 чылдың июль 30.

ЧАНЧЫЛДАРНЫН ЧАРАЖЫ ХЕРЕК

«Тилелге» сохоту төвү —

Кур-Чер суур.

— Кым өлгөңнү ол иргит

— Механизатор Кертке Онд-

арниң огу Роман-дир ийн.

Кымын-биле өлгөңнү ол

иргит!

— Каз-Хемде дүштүк алыр

дүштүк. Чонун кызы төгөн

зас, бирээзинне кудалатты

ыйнаан.

— Каз-Хемде чурттап турар-

да болза, Кур-Черге өскөн,

школа дооскан Мира Седен-

оол-дир ийн.

Ол дамчыр чуттаанын шы-

ны эртен субботада бадит-

каттыган. Чыгыс черде чурт-

тап, ажилдап турар тилелге-

жириниң арзында чалага

чок кижик барык чок болган,

кандыг-бир чептү чыдагаван-

нардан белдөөнөр харын бар.

Куда ажилтан дээр 14 чак

четкелек турда, чалаган кижик

жериниң чыгыс черге олур-

тур кара-чыгыс улур чер —

Култура башкынын чыгысга

хал-ла кижик чыгыган.

Роман Ондар өг-бүлө туар

дүштүк алыр кошкан чууза-

га олурткан. Култура баш-

кынын чыгысга хал келген.

Ону амы уениң кыналарын,

кыжылдарың удеп келген.

Чыгылганар адыш чак-

кап байыр чедирген.

Бот-тымыгыр артистерин

аас-кежик дугайында ири

чыгылганар. Дүштүк Ми-

ран чеккен Роман Култура

башкынын керттерге, оон

соондан чок төрөлдөр, ча-

паткан эш-өөрү, чыгыс суур

чурттуларын, Мираң «тала-

лачыларын» эдерипкен. Кул-

тура башкынын тускай де-

рзэн сценага оларын олур-

туккан, аңа кудузын, келин

кыстың ады-мелери, кудуң

органчыларын савалган.

Көдөз Совет куусомунуң

дөргөз А.Д. Оон турп кел-

ген. Култура башкынын

олуттарың доолду эллекен

чыгыс чер чурттуларын,

аачыларын эржит көргөз, 1985

чылда Кур-Чер суурга болгу-

лаан бадчылыгынын чыгыс

17 дугаары ам болурун чар-

лаш, куусом секретары

С. Ондарга сөс берген. Серен-

ма Дамдиан-ооловна бистиң

чуртуушта хүн бүрү немекчи

турар өг-бүлелериниң бирээзи-

ге байыр чедиргеш, бадчы-

лашкан дугайында хөрөңдө-

ди Мира биле Романга тывыс-

кан. Чыгылганар оларга изг

байыр чедирип, адыш чак-

«Тилелге» сохоту хоочун

ажылчыны, сурагыш хожу

Баяндоо Ондар турп келген.

Хойну көргөн, көк баштыг хо-

очун малчын өг-бүлө туткан

нарга аас-кежик күзеп, э-

пти-найралды болурун, те-

рзэн сохоту, төрөл чоңу дөз,

шугуру ажилдаарын чыгыс,

өг-бүлө туткан кижик буру-

нуң харыскалыгын дугайында

угадып чуттагаван. Кыр-

ганын чуттагаван чыгылар,

аңа чыгылганар улуг кичээ-

гай-биле дүңгөн.

— Каш-ла минута мурунда

кайчыларын-даа фамилиялар

ам Ондар апарып, чыгыс өг-

бүлениң кижигинери болду-

нар — деп, «Тилелге» сохоту

директору В.О. Оон чу-

гаван. — Ол дээр сөткелчи-

стик ханындан өөрүп, кизг

байыр чедирип турарысты

сохоту кижилериниң өмү-

рзэнден чедирип көрөй.

Чаз чыгысга азырап эрпип ту-

рар чоң комсомолу кудуга кел-

генинниң тукун бодунар көр-

уп тур силер, олар култура-

выс одоон долоп келген-дир.

Олар шупути силериниң аска-

кежик, келир үкөкери йөрөз

тур. Ынчангыр, боттарынын

харыскалыгын уттарар. Өг-

бүлө ээзи — өг-бүлениң

салым-чолурун, чыгысга,

дөргөзүк болуп, а херээжи

кижи — өг-бүлениң, кавасты-

чызы, амыралдык харыс

болуп. Силериниң эптик, найы-

ралдыг чурттап, төрзэн сохоту-

зукерга боттарынын салы-

мышкыларын шыдаар шаңдар-

быр-биле кижилериниң күзө-

мөсүм, чаз хертириниң

нүң эр ээзи — өг-бүлениң

салым-чолурун, чыгысга,

дөргөзүк болуп, а херээжи

кижи — өг-бүлениң, кавасты-

чызы, амыралдык харыс

болуп. Силериниң эптик, найы-

ралдыг чурттап, төрзэн сохоту-

зукерга боттарынын салы-

мышкыларын шыдаар шаңдар-

быр-биле кижилериниң күзө-

мөсүм, чаз хертириниң

нүң эр ээзи — өг-бүлениң

салым-чолурун, чыгысга,

дөргөзүк болуп, а херээжи

кижи — өг-бүлениң, кавасты-

чызы, амыралдык харыс

болуп. Силериниң эптик, найы-

ралдыг чурттап, төрзэн сохоту-

зукерга боттарынын салы-

мышкыларын шыдаар шаңдар-

быр-биле кижилериниң күзө-

мөсүм, чаз хертириниң

нүң эр ээзи — өг-бүлениң

салым-чолурун, чыгысга,

дөргөзүк болуп, а херээжи

кижи — өг-бүлениң, кавасты-

чызы, амыралдык харыс

болуп. Силериниң эптик, найы-

ралдыг чурттап, төрзэн сохоту-

